

CARLO GOLDONI

SLUHA DVOU PÁNŮ

- KLASICKÁ RENESANČNÍ KOMEDIE, TENTOKRÁT NEKLASICKY -

PŘEKLAD: EVA BEZDĚKOVÁ

ÚPRAVA: PETRA KOHUTOVÁ, MICHAL PRZEBINDA

REŽIE: JIŘÍ SEYDLER J.H.

VÝPRAVA: MARTA ROSZKOPFOVÁ

HUDBA: NORBERT LICHÝ

CHOREOGRAFIE: JOSEF KOTĚŠOVSKÝ

DIVADELNÍ SPOLEČNOST PETRA BEZRUČE OSTRAVA

OSOBY A OBSAZENÍ

PANTALONE	VLADIMÍR ČAPKA J.H.
DOKTOR	VÍTĚZSLAV KRYŠKE
CLARICE	MARCELA ČAPKOVÁ
SILVIO	JAN ODL
BRIGHELLA	MICHAL PRZEBINDA
SMERALDINA	ZDENA PRZEBINDOVÁ
TRUFFALDINO	NORBERT LICHÝ
FLORINDO	DANIEL ZAORAL
BEATRICE	KATEŘINA KREJČÍ

HUDEBNÍCI, ČÍŠNÍCI, NOSIČI A MNOHO DALŠÍCH
FIGUR VŠELIKÝCH...

INSPICE : JARMILA PAULEROVÁ
NÁPOVĚDA : JIŘINA ČÍŽKOVÁ

PREMIÉRA V PÁTEK 8. 1. 1999 V 19 HOD.

CARLO GOLDONI

(25. 2. 1707 BENÁTKY – 6. NEBO 7. 1. 1798 PAŘÍŽ)

Když se v roce 1707 v rodině benátského lékaře Giulia Goldoniho narodil syn Carlo, dala mu nepochybně jedna ze sudiček do vínku lásku k divadlu. Ta byla ostatně v jeho rodině přímo geneticky zakódována. Už Carlův dědeček organizoval v Modeně recitační večírky a jeho maminka hrála dokonce ochotnické divadlo. I jeho otec, absolvent proslulé lékařské fakulty univerzity La Sapienza v Římě, provozoval obětavě lékařskou praxi, ale přesto i on sdílel rodinnou zálibu se stejným nadšením.

Malý Carlo, jak se traduje, projevoval už od útlého dětství neobyčejné nadání. Ve čtyřech letech udivoval svou vynikající pamětí - před zkoprněným příbuzenstvem odříkával chlapeček celé dlouhé pasáže z katechismu - a v osmi letech už napsal sám několik scének. Na jejich jednoduchou dramatickou zápletku byl otec natolik pyšný, že se rozhodl angažovat syna prozatím jako herce. S velkým úspěchem pak Carlo vystoupil v komedii „Sestřička Dona Piona“. To tedy byly začátky Goldoniho divadelní kariéry. Kromě rozvíjení chlapcovy divadelní záliby však pečoval jeho otec též o soustavnost synova studia. Nejprve byl poslán do jezuitské koleje v Perugii a jeho pozdější příprava na univerzitu byla svěřena vzdělanému dominikánovi z Rimini. Zde však došlo k osudovému setkání, které udalo navždy směr Goldoniho životní pouti. Zkřížila mu totiž cestu jistá kočovná divadelní společnost. Jeho bezmezné nadšení pro divadelní umění a poněkud dobrodružná povaha jej pak vedly k rozhodnutí absolvovat právě s touto společností dosti riskantní cestu lodí po moři. K rodičům, kteří se mezitím přestěhovali do Chioggie, dorazil Carlo šťasten a přesvědčen o nutnosti realizace svého uměleckého poslání.

PRÁVNÍK ANEBO DRAMATIK

Po tomto dobrodružství však zasáhla silně otcovská ruka. Rodinná rada zasedla a vydala striktní komuniké: nejprve dokončit právnická studia nebo bude s divadlem konec!

Utrápený a hluboce uražený mladík se odebral do Benátek, kde působil jako nepřiliš nadšený koncipient v advokátní kanceláři svého strýce Giampaola Indrica. Stipendium na Chrislieriho koleji mu umožnilo navštěvovat od roku 1723 do roku 1725 přednášky na právnické fakultě univerzity v Pavii. Z koleje byl však záhy vyloučen pro odvážnou satiru namířenou proti Pavezanům. Přechnodně - stále pod dohledem bdícího otcovského oka - pobýval také ve Vipaccu poblíž Goricie, kde se mu v letech 1726-27 podařilo zorganizovat i několik divadelních představení. Potom získal místo u soudního dvora v Gioggi a jako koadjutor kriminálního komisaře ve Feltre. Suchopárnost právní vědy však nadále kompenzoval jednak poctivým studiem dějin dramatického umění, ale i zcela konkrétní divadelní praxí. V této době se například zasloužil o uvedení několika Metastaziových melodramat a intermezz. V roce 1731 mu zemřel otec a zahanbený věčný student, pln výčitek svědomí, konečně absolvoval univerzitu v Padově.

Jeho první samostatná advokátní praxe v Benátkách by se byla počala utěšeně rozvíjet nebýt nešťastného milostného dobrodružství, které jej donutilo k útěku z města.

V Miláně se pak marně pokoušel prosadit uvedení svých her a melodramat.

ilustrace ke Goldoniho hře „Kavalír a dáma“ (benátské vydání z roku 1788)

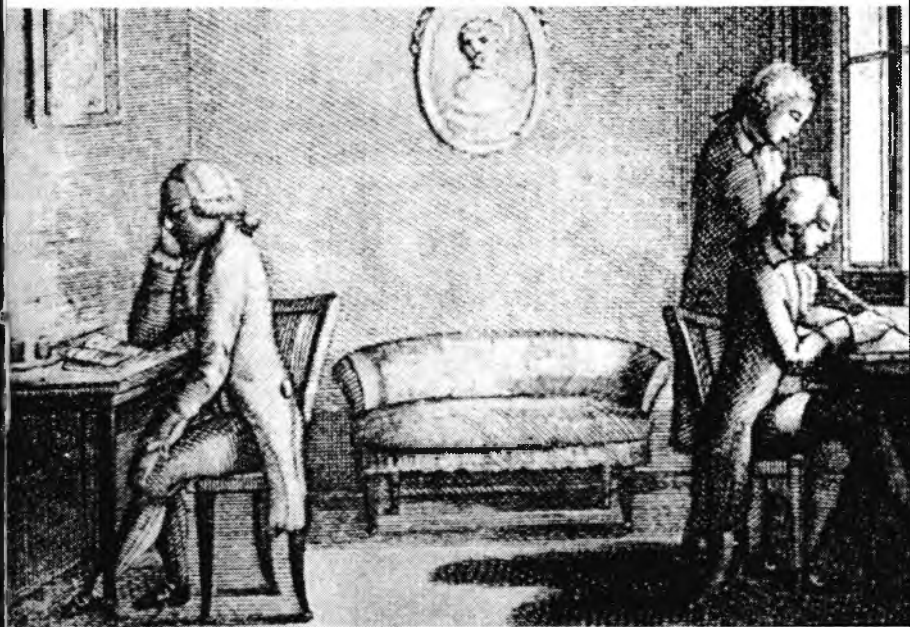
ilustrace ke Goldoniho hře „Zelindina trápení“ (benátské vydání z roku 1788)

Po delším, víceméně neúspěšném hledání prosperující divadelní společnosti, u níž by mohl natrvalo zakotvit, se na něho přece jen usmálo štěstí: stal se dramatikem hned dvou divadel najednou - Teatro San Samuele a Teatro San Giovanni Grisostomo (nazývaného ve své době „chrámem hudebního divadla“). Goldoniho povinností bylo formovat repertoár obou divadel, tedy vykonávat funkci dnešního dramaturga, a současně dodávat pravidelně pro tyto scény nové komedie a melodramata. Toto relativně zajištěné postavení jej vedlo k rozhodnutí, že by se konečně mohl také oženit. A tak se půvabná Janovanka Nicoletta Conniová stala v roce 1736 šťastnou paní Goldoniovou. Povzbuzen svými prvními úspěchy, rozhodl se mladý právník pro diplomatickou kariéru, která by mu, jak doufal, poskytla více času a prostoru k práci pro divadlo, než advokátní praxe. Díky své prudké, přímočaré a tedy nepřilíš „diplomatické“ povaze se však ve funkci janovského konzula v Benátkách dostal do určitých politických nesnází, takže považoval za užitečné Benátky opustit. Nějaký čas se pak toulal po Itálii a provozoval advokátní praxi v Toskánsku, nejdéle v Pise.

Z ITÁLIE DO PAŘÍŽE

Setkání se slavným divadelním impresáři Girolamem Medebacem po livornské premiéře komedie „Donna di garbo“ (což v překladu znamená žena současně chytrá, ctnostná i opatrná) v roce 1747 definitivně rozhodlo o Goldoniho životní kariéře.

ilustrace ke Goldoniho hře „Otec rodiny“

ilustrace ke Goldoniho hře „Na letním bytě“

Maškarní konference COMEDIE DELL'ARTE (litografie - Turin - 1870)

Připojil se krátce poté k Medebacově společnosti v Mantově a pokračoval s ní, už ve funkci „divadelního básníka“, v cestě do Benátek, kde pracoval až do roku 1753 pro Teatro San Angelo. Mállokdo ví, jak špatně byl Goldoni za svou práci placen a nakolik byl přetížen objednávkami her. V únoru 1750 mu například bylo oznámeno, že se od něho očekává, že do konce roku napíše šestnáct nových komedií. Goldoni se nezalekl, úkol přijal a komedií napsal dokonce sedmnáct.

Brzy nato se však zcela vyčerpaný a bez prostředků nepohodl s Medebacem právě o svůj honorář a uražen přešel do Teatro San Luca, kde působil v letech 1753–1762 pod vedením bratrů Antonia a Francesca Vendraminových.

Nedůstojné intriky jeho konkurentů nakonec vedly Goldoniho k rozhodnutí opustit Itálii, aniž tehdy tušil, že svou vlast už nikdy nespatří. O velikonocích roku 1762 odchází z divadla San Luca a odjíždí na pozvání přátel do Paříže.

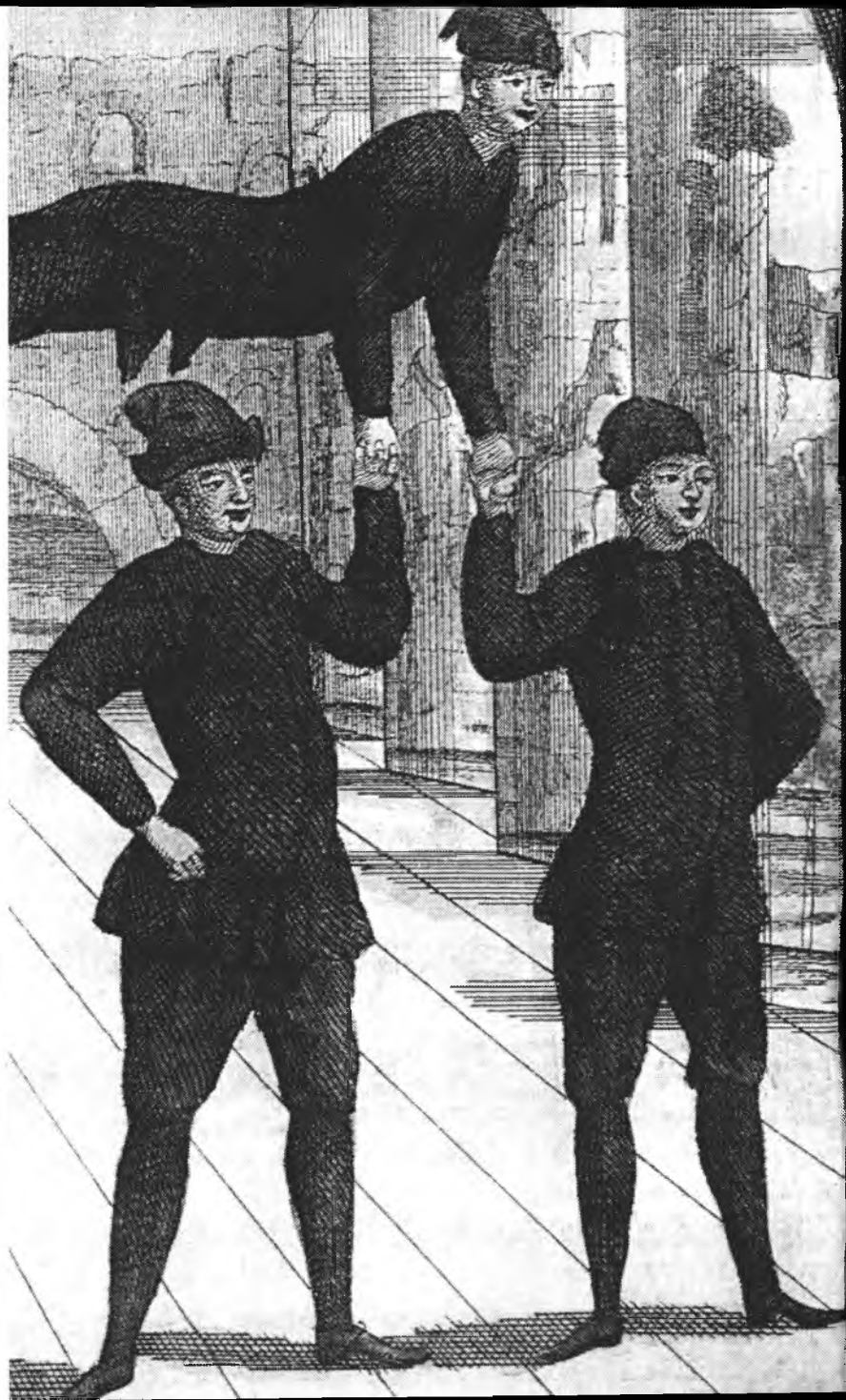
Dorazil tam až koncem srpna po čtyřměsíční zábavné cestě, při níž činil kratší či delší zastávky ve vilách svých známých.

Ani v Paříži však na Goldoniho nečekalo štěstí. Naopak, v Comédii Italienne byl nucen jako její ředitel svádět urputné boje s herci, kteří nechtěli akceptovat zásady jeho divadelní reformy. Goldoni, přesvědčen o správnosti svého stanoviska, nebyl náchylný ke kompromisům. Stáhl se raději do ústraní a žil ze skromného platu preceptora královských princezen.

Přitom vytrvale zasílal další a další nové komedie pro divadlo San Luca. Jediným Goldoniho skutečně velkým triumfem v Paříži byla inscenace hry „Dobrosrdečný bručoun“, kterou v premiéře uvedl 4. listopadu 1771 - pak už se jen střídalo chladné přijetí s fiaskem. S podlomeným zdravím, pln smutku z neúspěchů a stesku po domově, dokončil roku 1787 své třídílné, poněkud stařecky idealizované „Paměti“. (Holandský spisovatel Johan Fabricius je vydal v románové úpravě, která byla v roce 1966 přeložena také do češtiny). Když v roce 1789 vypukla Velká francouzská buržoazní revoluce, byla Goldonimu úředně odňata i královská penze. Básník Joseph-Marie Chénier se o čtyři roky později zasloužil o její obnovení, ale tato zpráva zastihla už jen truchlící pozůstalé.

GOLDONIHO DIVADELNÍ REFORMA

Jeden z největších italských, ale i světových dramatiků vstoupil do dějin divadelního umění jako osvícenský reformátor komického divadla. V něm do té doby kralovala improvizovaná komedie dell'arte s pevnými maskami a donekonečna obměňovaným repertoárem komických výstupů. Náhrada improvizované komedie komedií psanou proběhla s ohledem na pomalu se měnící vkus publika a opatrnost divadelních ředitelů v několika etapách: Nejprve - v roce 1738 - píše Goldoni komedii „Světák Jeroným“.

Role protagonisty má v ní kompletně celý text předepsaný, zatímco ostatní role jsou jen schematicky načrtnuty, aby poskytly hercům prostor k improvizaci. Až v roce 1743, ve slavné komedii „Zdvořilá žena“, jsou poprvé už všechny role předepsané.

Později přistoupil Goldoni k vyloučení pevných masek. Z divadelní scény tedy postupně odcházejí harlekýni, kolombíny, Pantalone, Brighella, doktor i chlubitivý kapitán a jejich místo zaujímají benátské lidové typy - hubaté ženštiny a gondoliéři. Poprvé se tak stalo v komedii „Řádná holka“, která byla v premiéře uvedena v roce 1749 a ve volném dramatickém zpracování módního Richardsonova románu „Pamela“ z roku 1750 už se nevyskytuje ani jediná z tradičních masek.

Počátkem šedesátých let (poprvé v komedii „Hrubiáni“ z roku 1760) zrušil Goldoni postavy sluhů, které od antiky, přes renesanci až po komedii dell'arte představovaly hlavní komický prvek v komediích. V druhé polovině šedesátých let se Goldoni ve své tvorbě už plně obrací k zobrazení skutečného života, často i s určitými „naturalistickými“ prvky. Z komedií zcela zmizely masky, nevkusné komické výstupy i postavy sluhů a Goldonihho hrdinové jsou už koncipováni jako skutečné dramatické charaktery.

DŮSLEDKY DIVADELNÍ REFORMY

Nové divadlo se rodilo doslova v boji. Goldoni se dostával do konfliktu s herci, kteří byli zvyklí hrát jen jednu roli a improvizovat v rámci obvyklého repertoáru. Bouřili se proti dramatickému autorovi, který je nutil, aby se učili stále nové role, jejich texty navíc nesměli na jevišti podle své okamžité inspirace upravovat. Kromě toho bylo nutno do jisté míry převychovat i publikum. Divák, který byl zvyklý na pevné masky, stálý charakter a téměř neměnné schéma dějového vývoje, musel nyní přemýšlet o podnětech, které vedly ke změnám v charakteru jednotlivých postav a sledovat různorodé zápletky vedoucí k rozuzlení. Goldoniho „profese“ divadelního básníka v sobě skrývala hluboký rozpor mezi snahou vyhovět divadelnímu řediteli a zajistit mu bezrizikový finanční úspěch a zároveň touhou nebo spíše vědomím nutnosti co nejdůsledněji prosazovat jednotlivé aspekty divadelní reformy.

K dílčím ústupkům nutil Goldoniho i zostřený konkurenční boj na divadelní frontě. Pod vlivem úspěchu bezproblémových veršovaných komedií píše i Goldoni občas ve verších, ač se tak cítí spoutáván, nucen k formálnosti a veršovým vycpávkám, což neodpovídalo jeho autorskému naturelu. Vznikaly však i potíže politického charakteru. V Benátkách sice výrazně sílil vliv buržoazie, ale u vlády je dosud aristokratická oligarchie. Goldoni byl pod nátlakem cenzury nucen vyškrtávat příliš průhledné politické narážky, už zesměšňovaných šlechticů musel zdůrazňovat,

že jsou původem z Neapole, Toskánska či Palerma, aby se snad počestní občané benátští necítili dotčeni. Při postupném studiu Goldoniho her je možno pozorovat určitý vývoj dramatického charakteru. Postava, která přestává být maskou, se stává typem ztělesňujícím jednu konkrétní charakterovou vlastnost. Goldoniho lhář (stejně jako například Molierův lakomec nebo pokrytec) oplývá zpočátku celým komplexem vlastností typických pro všechny lháře. Teprve následný vývoj jeho tvorby přináší postavy nového typu, které jsou nejen symbolem určité sociální kategorie, ale současně jsou i nezidealizovaným prototypem, obdařeným individuálními rysy. Za vrchol tohoto procesu lze považovat Goldoniho slavné komedie „Zpívající Benátky“ (1750), „Náměstíčko“ (1756), „Poprask na laguně“ (1762) a „Vějíř“ (1765).

CESTA K NESMRTELNOSTI

Goldoni patřil k nejplodnějším autorům své doby. Kromě čtrnácti svazků her psal v mládí i verše. K nejzajímavějším prózám patří jeho „Paměti“, které psal mezi sedmdesátým šestým a osmdesátým rokem svého života v Paříži. Zachytil v nich velice živě historii svého života, ale i záměry a postup uskutečňování divadelní reformy. Druhou část „Pamětí“ tvoří obsahy jednotlivých komedií. Goldoni navíc doprovodil každou ze svých komedií úvodním dopisem určeným těm, kdo budou komedii číst nebo sledovat, a dopisem dedikačním.

(napsala Blanka Markovičová. Kráceno)

Truffaldino

Zároveň dvěma pánům říkat pane,
tu úlohu jsem zvládl s úspěchem,
že někdy v tísní vedle šlápl jsem -
prosím vás, to se přece snadno stane!

No, měl jsem štěstí, štěstí neslýchané
při tom svém pobíhání tam a sem,
dál jsem moh věšet hejly na nos všem,
pak ale láska přísně řekla „ba ne!“

Co já měl ještě nápadů a plánů,
jenomže Amor má ten špatný zvyk,
že z reka sketu udělá v tu ránu.

I já mu teda činem vzdávám dík
a na místo být sluhou jen dvou pánů
jsem, panstvo, vás všech věrný
služebník!

(Text sonetu Eva Bezděková)

Brighella

Já leccos vím, snad nepovím,
mlčel bych rád, leč říkám - snad.
Někdy mne okolností přinutí
lhát směle pravdu a hrdě přiznat lež.
Někdy si okolností vynutí
mlčet jak hrob a denuncovat též.

To už tak chodí,
pravda lež plodí,
lež u zrodu je pravd.
Proto říkám -
rád budu mlčet, moc rád.
Možná, snad.

(Text písně pro naše představení napsal Michal Przebinda.)

SPONZOŘI

MEDIÁLNÍM PARTNEREM DSPB, s.r.o.
PRO SEZÓNU 1998-1999 JE
ČESKÝ ROZHLAS OSTRAVA

Scénu zajistil vedoucí výroby - Jan Barták
Kostýmy zajistila garderobiérka - Jana Lhotská
Jevištní mistr - Roman Widenka
Mistr osvětlení - Jiří Kos
Mistr zvuku - Jakub Matýsek
Vlášeny - Jarmila Oboráková
Rekvizity - Soňa Matějková

Program vydala Divadelní společnost Petra Bezruče v Ostravě ke 4. premiéře sezóny 1998-1999. Umělecký šéf DSPB Michal Przebinda. Ředitelka DPB Markéta Moštíková. Textovou část připravila Petra Kohutová, výtvarné zpracování Marta Roszkopfová, tisk ARTCOM Ostrava. Práva k provozování tohoto díla zastupuje agentura DILIA Praha.

